

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

mars 2 • 2019

*Några få märken af tidernas värde:
Gustaf Fredrik Hjortbergs myntkabinett*

Sandkörning med ål?

Sveriges sedlar under 1900-talet. Del 2.

Analys av svenska silvermynt

Nya mynt år 2016

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 SEK

1/8 sida
72 × 50
mm
350 SEK

1/6 sida
47 × 105
mm
400 SEK

1/4 sida
72 × 105
mm
600 SEK

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 SEK

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 SEK

mittuppslag
5 000 SEK

2:a & 3:e
omslagssidan
2 500 SEK

4:e omslagssidan
5 000 SEK

SNT behåller samma låga annonspriser även 2019

Annonsen på årsbasis får dessutom 20% rabatt

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 2 • 2019

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Sveriges sedlar under 1900-talet. Del 2.	32–36
Utlysning av professorstjänsten i Numismatik och penninghistoria	36
Sandkörning med ål?	37
Några få märken af tidernas värde: Gustaf Fredrik Hjortbergs myntkabinett	38–39
Vitterhetsakademiens numismatiska boksamling lämnar lokalerna på Slottsbacken	39
Analys av svenska silvermynt	40–43
Nya mynt år 2016	44–45
SNF:s årsmöte 2019	46

FASTA RUBRIKER

PRESSKLIPP 1942.	36
AUKTIONER & MÄSSOR.	45
LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF.	46
LÄSTIPS.	46
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS BOKBUTIK.	48
SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING.	50

OMSLAG

OMBYTLIG och OBESTÄNDIG är varandras synonymer med betydelsen nyckfull och oberäknelig. De ses på var sida om omslagets spelpenning av tenn med ålvärdet 96 omgivet av eklövskvistar. Diameter 32 mm. Troligen använd i slutet av 1700-talet in på 1800-talet. Se mer i artikeln med motsvarande värden på polletter (96, 48, 24, 12 och 1) på sidan 37.

KMK SAMLING. FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar
kl. 10 - 12 och 13 - 16
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 SEK / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning samt
Sven Svenssons stiftelse för
numismatik.

Redaktionen ansvarar inte för ej
beställt material. Texter och bilder i
SNT lagras elektroniskt och publiceras
som pdf på föreningens hemsida.
Den som sänder material till SNT
medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2018 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB

ISSN 0283-071X

VÅREN 2019

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses i samband med föredrag, alltid med ämnet numismatik. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

VEM VAR LM — ÄGAREN TILL DENNA POLLETT?

KANSKE INTE BARA för sandkörning i Avesta användes denna kopparpollett med värdet 24 och kontramarkerad med initialerna LM. Monogrammet kan visa på återbruk, eventuellt på ett matställe eller annat i anslutning till Avesta koppar- och jernverk. Alltid lika spännande och många gånger gåtfullt med polletter, räknepennningar och spelpenningar och deras användning och återanvändning. Kanske känner någon i läsekretsen till den?

KMK SAMLING. FOTO: MGL.

Välkomna till vårens föredrag, bland annat ett om polletter:

MARS

20 Föreningskväll
Plats Banérgatan 17

18.00 FÖREDRAG. Christian Hamrin berättar om sin bok om mynten under Bernadotte-dynastin 1818–2019. År 1988 gav han ut en myntförtäckning för Bernadottetiden, men den nya boken kommer att ha en helt annan uppställning med nya referensnummer. Den innehåller också flera nyheter, bland annat beträffande kvalitetsbedömningen.

APRIL

24 Föreningskväll
Plats Banérgatan 17

18.00 FÖREDRAG. Dan Carlberg: *Ett antal samlarvärda polletter som på ett eller annat sätt väcker både beundran och nyfikenhet.*

MAJ

11–12 SNF:s årsmöte
Plats Nyköping

Se sidan 46. Detaljerat program kommer i nästa nummer av SNT.

22 Föreningskväll
Plats Banérgatan 17

18.00 FÖREDRAG. Lennart Castenhag: Det medeltida Hessen. Hur grevskapet uppstod och hur det förändrades fram till medeltidens slut. Exempel på mynt från tiden presenteras både i bild och som fysiska objekt. Några beröringspunkter Hessen – Sverige belyses.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

SVERIGES SEDLAR UNDER 1900-TALET. Del 2.

Av Magnus Widell

Planering för ny sedelserie

Den 1 oktober 1936 tillsatte fullmäktige i Riksbanken en kommitté för att vidta förberedelser för att åstadkomma en ny sedeltyp, som skulle ersätta "Sittande Svea". Ett antal konstnärer kontaktades och snart enades kommittén att Akke Kumliens förslag var överlägsna de övriga inlämnade förslagen. Förberedelsearbetet påbörjades och först koncentrerades arbetet på en ny tiokronorssedel. I juli 1938 förelåg ett förslag till framsida och det beslutades att beställa en provgravur hos ungerska nationalbanken. I oktober var skissen till baksidan klar och det bestämdes att beställa en gravur hos firma Giesecke & Devrient i Leipzig. Vid årsskiftet 1938/1939 visades proverna för Riksbanken.

Arbetet med den nya "tian" hade kommit långt när andra världskriget bröt ut. Men den kom att färdigställas. Sedlar trycktes och 10-kronorssedeln blev den första valören som ersatte "Sittande Svea". I december 1941 utgavs den nya sedeln som Kumlien ritat. Två stora medaljonger på framsidan karaktäriserar sedeln där den vänstra medaljongen har en bild av Gustav Vasa. Den andra medaljongen har också Gustav Vasa men nu utförd som vattenmärke i pappret, annars är den medaljongen vit. På baksidan syns lilla riksvapnet omgivet av vasar. Kungörelsen om utgivande av sedeln kom i januari 1941, men redan under 1940 trycktes den nya 10-kronorssedeln. En kuriositet i sammanhanget är att första tryckåret på 1941 års typ av valören 10 kronor således är 1940!

Allmänheten hade dock många synpunkter när den nya 10-kronors-

6. 10-kronorssedel med två medaljonger, den ena med Gustav Vasas porträtt och den andra tom. På baksidan ses lilla riksvapnet och en mängd vasar.

Formgivare var Akke Kumlien. 120×70 mm.

sedeln utkom. Ett stort antal tyckte den var oerhört ful och det förekom även att protesttexter stämplades in i den vita medaljongen. Bild 6.

Åren 1940–1952 trycktes årtal och nummer i rött på två ställen på framsidan – i nedre vänstra hörnet samt ovanför högra medaljongen – namnteckningarna är i svart tryck. Tryckåren 1953–1962 har årtalet och nummer på endast ett ställe på framsidan – nedanför vänstra medaljongen – och årtal, nummer och namnteckningar var nu i blått tryck.

Oron ute i världen medförde att en planerad ny 5-kronorssedel inte kom att ges ut. Till en 5-kronorssedel förelåg annars en skiss utarbetad av Akke Kumlien. Baksidan hade riksapplet som huvuddekoration, vilket kommittén för de nya sedlarna ansåg tilltalande. Framsidan borde prydas av Gustav II Adolfs porträtt ansåg kommittén. Det blev inte heller några andra valörer och någon ny sedelserie infördes aldrig. Trots krig runt våra gränser lyckades Riksbanken ge ut två nya sedlar, 10 000 kronor 1939

7. Kungafemman från 1948 utgiven med anledning av kung Gustav V:s 90-årsdag. Underskrifterna tillhör Dag Hammarskjöld, då riksbanksfullmäktiges ordförande, och riksbankschefen Ivar Rooth. Formgivare var Akke Kumlien. 120×70 mm.

och den nya 10-kronorssedeln som kom 1941. Därtill var det planerat för att kunna förse landet med enkronesedlar om behov uppstod. Det skulle dröja några år till efter krigsslutet innan en ny sedel kom.

Jubileumssedlar

Med anledning av Gustav V:s 90-årsdag, som inföll den 16 juni 1948, beslutade Sveriges Riksbank att i samarbete med "Kungakommittén 1948" utge en jubileumssedel på 5 kronor. Dessa sedlar skulle tillhandahållas allmänheten till ett pris av 10 kronor per sedel. Genom överkursen skulle man få medel till en fond, benämnd "Gustav V:s 90-årsfond för Sveriges ungdom". Fonden hade till uppgift att främja ungdomens frivilliga ideella verksamhet. Sedlarna skulle gälla som allmänna betalningsmedel för fem kronor. Men sedlar, som från allmänheten inkom i kassorna, fick inte återigen försälas eller lämnas ut.

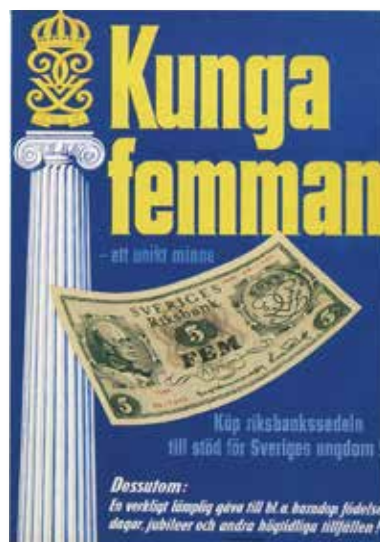
Ursprungligen var tanken att ge ut ett jubileumsmünt, men eftersom det visade sig omöjligt att erhålla importtillstånd för den avsevärda kvantiteten silver, som skulle erfordras, stannade man för förslaget att ge ut en särskild sedel.

Den nya sedeln utformades av Akke Kumlien och den 22 april 1948 träffades ett avtal mellan Kungakommittén och Sveriges Riksbank om sedelns utgivande. Sedeln skulle tryckas i en första upplaga om en miljon exemplar, med rätt för kommittén att utöka upplagan med ytterligare högst en miljon sedlar. Riksbanken åtog sig också att ombesörja reklam för sedeln. Svenska Bankföreningen, Svenska Sparbanksföreningen, Svenska Jordbrukskreditkassan och Kungl. Generalpoststyrelsen ställde sig kostnadsfritt till förfogande för sedelns tillhandahållande. Därmed blev Kungafemman, som den kom att kallas, tillgänglig hos samtliga affärs-

och sparbanker, jordbrukskreditkassor och postanstalter. Försäljningen av sedeln pågick till och med juli månad 1949. Sammanlagt såldes endast 170 819 exemplar och den resterande upplagan makulerades. Bild 7.

Försäljningsresultatet måste ses som ett misslyckande och kanske var svenska folket inte moget att betala hundra procent extra för ett betalningsmedel. Försäljningen hade föregåtts av en omfattande annonskampanj med affischer såväl utomhus som på försäljningsställena. Industri- och affärsföretag kontaktades med vädjande om att inlägga minst en jubileumssedel i varje avlöningskuvert. Stor publicitet fick sedeln i radio genom att Kungafemman utdelades som pris i en tävling i programmet "Frukostklubben". Då sedlar levererades från Riksbanken översändes samtidigt reklammaterial att sättas upp i fönster och i försäljningslokaler. På propagandaskyltar fanns uppmaningar som exempelvis - "Gör Kungen glad - Köp kungafemman". Bild 8.

Framsidan innehåller två ramar där Gustav V avbildas i den vänstra. Den högra ramen innehåller konungens krönte spegelmonogram samt årtalet 1948. När sedeln utkom var

8. Riksbankens diskskylt avsedd att stimulera försäljningen av jubileumssedeln 1948.

SKANNAD FRÅN SNT 1994:5.

9. Sveriges Riksbanks jubileumssedel år 1968 utförd av Eric Palmquist. På framsidan ses Moder Svea, på baksidan bankohuset från 1670-talet som fortfarande står kvar vid Järntorget i Stockholm. 120×68 mm.

det första gången Sveriges Riksbank utgav en sedel med den vid utgivningstillfället regerande monarkens bild. I sedelns nedre del återfinns de tryckta namnteckningarna Dag Hammarskjöld och Ivar Rooth. Dag Hammarskjölds namnteckning på sedeln har alltid tilldragit sig intresse. Han var åren 1941–1948 ordförande i riksbanksfullmäktige. Sedan han valdes till Förenta Nationernas generalsekreterare ökade intresset för sedeln bland samlare i utlandet. Baksidans mitt upptas av stora riksvapnet, korslagda lagerkvistar och valören.

Enligt Riksbankens slutredovisning till Kungakommittén i februari 1950 tillförde de sålda "Kungafemorna" kommittén för "Gustav V:s 90-årsfond för Sveriges ungdom" 854 095 kronor. I och med utgången av 1987 blev sedeln ogiltig som betalningsmedel.

Det skulle dröja tjugo år innan Riksbanken gjorde ett nytt försök

med att ge ut en jubileumssedel. År 1668 grundades Sveriges Riksbank och 1968 utgavs med anledning av bankens 300-årsjubileum en 10-kronorssedel, men nu utan överkurs. Jubileumssedeln är utförd av konstnären Eric Palmquist. Huvudmotivet på framsidan är en gravyr av bankens första sigill, "Moder Svea" och här återges också bankens ursprungliga valspråk från 1729, HINC SECURITAS ET ROBUR, vilket senare ändrades till Hinc robur et securitas. Längst upp återfinns bankens namn och aktuella årtal, SVERIGES RIKSBANK 1668–1968.

På sedelns baksida är motivet en gravyr av Riksbankens gamla hus vid Järntorget i Stockholm. Under motivet texten: *... skolandes thenne Sedel gälla i hwars hand then finnes, och af Banquen wid upwisandet betald warda.* Vattenmärket till vänster visar Karl XI:s krönte namnchiffer. Karl XI var kung när banken startade, även

om landet sköttes av en förmyndar-regering. Jubileumstian 1968 ersatte inte den gängse tiokronorssedeln utan drogs in och makulerades så fort den kom till Riksbanken eller dess avdelningskontor. Den 1 januari 1999 blev sedeln ogiltig som betalningsmedel. Bild 9.

Gustav V och Moder Svea

Svenskarna hade vant sig vid att Riksbanken introducerade en ny sedelserie och att samtliga valörer fick ett någorlunda harmoniserande utseende. Tankarna i mitten av 1930-talet var nog att fortsätta denna sedelutgivningsfilosofi, men krigsutbrottet ute i Europa förändrade och omkullkastade planerna. Som framgått tidigare var det bara 10-kronorssedeln, kallad "Gustav Vasa-vit medaljong", som utgavs i början av 1940-talet, som ersatt en Sittande Svea-sedel. Den nya valören 10 000 kronor som kom 1939 avvek också från tidigare sedelserie och från likheter med 10-kronorssedeln som utgavs 1941. Det hade således inletts en period där sedlar gavs ut utan att ingå i någon genomtänkt sedelserie och denna utgivningspolicy fortsatte.

Redan i slutet av 1940-talet påbörjades arbetet med en ny 1000-kronorssedel. Sedeltryckeriets dåvarande chef föreslog och lyckades genomdriva att den regerande monarkens porträtt skulle pryda sedeln. Visserligen skulle det bli på baksidan, men eftersom det tog tid att få fram en ny sedel hann Gustav V avlida innan sedeln gavs ut. Först två år efter hans död utkom sedeln.

Den 4 augusti 1952 kungjordes det att en ny 1000-kronorssedel skulle ges ut och därmed ersätta "Sittande Svea-typen". På svagt rödtonat maskingjort finpapper återfinns på framsidan i en inramning Moder Svea stående. Med högra handen håller hon lilla riksvapnet och i den vänstra en spira. Modell för Moder Svea stod fotomodellen och mannekängen Greta Hoffström (född Premfors) som i en tävling år 1947 anordnad av tidningen Expressen blivit utsedd till Mälardrottning. Baksidan upptas främst av en oval

10. 1000-kronorssedeln 1952–1973 med Gustav V:s porträtt i profil graverades efter ritningar av Mark Sylwan. 210×120 mm.

medaljong med Gustav V:s bild och där ovan en kunglig krona. Under bilden devisen *Hinc robur et securitas*, i de fyra hörnen valören 1000 och vattenmärket består av ett porträtt av Gustav V i profil.

Sedeln är graverad efter ritningar av *Mark Sylwan* (1914–1994) och denna 1000-kronorssedel lämnades

ut till allmänheten från och med 8 december 1952. Valören är inte tryckt varje år och sista året sedeln trycktes var 1973. Sedlar med tryckår före 1971 har röda och blå fibrer inlagda i högra delen av sedelns baksida. Från och med 1971 har sedlarna en säkerhetstråd inlagd lodrätt till höger om Svea-bilden. Bild 10.

Gustav VI Adolf och Moder Svea

Efter tronskiftet aktualiserades utgivandet av en ny 5-kronorssedel och tanken var att den skulle vara färdig till Gustav VI Adolfs 70-årsdag i november 1952. I juni detta år besökte Axel Rosswall från Riksbankens sedeltryckeri och konstnären Mark Sylwan England för att i Lon-

11. 5-kronorssedeln från 1954 med porträtt av Gustav VI Adolf och Moder Svea stående, samma idé som på 1000-kronorssedeln från 1952. 120×70 mm.

don diskutera framtagandet av den nya 5-kronorssedeln med sedel- och frimärkstryckeriet Thomas De la Rue & Co, Ltd. I tidningar visades också bilder av den nya femman redan 1952 och där skrevs det att den nya sedeln skulle släppas ut från Riksbanken i början av det kommande året.

Nu blev det inte så, ingen ny 5-kronorssedel vare sig till kongungens 70-årsdag eller utgivning under 1953. Nej, det skulle dröja till 1954 innan allmänheten fick se den i verkligheten. Så värst populär blev den inte heller när den kom och i pressen sa man att kungen liknade en sydamerikansk general.

Huvudmotivet på framsidan blev Gustav VI Adolf i generalsuniform. Baksidan har i en inramning moder Svea stående, i höger hand håller hon lilla riksvapnet och i den vänstra en spira. Motivet liknar baksidan på den två år tidigare utgivna 1000-kronorssedeln. Till en början hade sedeln som vattenmärke porträtt av Gustav VI Adolf i halvprofil. Detta ändrades

1962 då vattenmärket blev ett lodrätt band med porträtt av Esaias Tegnér. Pappret innehåller även siffran 5 och KR i vattenmärke i vågräta rader och även en lodrätt säkerhetstråd tillkom. Sista året sedeln trycktes var 1963 och dess giltighet som betalningsmedel upphörde efter den 31 december 1987. Bild 11.

De valörer som ersatt "Sittande Svea", 5, 10 och 1000 kronor spretade dock betydligt och fortfarande satt "Moder Svea" på 50- och 100-kronorssedlarna. Det skulle dröja tjugotvå år innan samtliga valörer i 1890 års fina sedelserie blev utbytta.

FOTO: KUNGL. MYNTKABINETTET.

Artikelserien om 1900-talets sedlar i fyra delar fortsätter i kommande nummer av SNT.

Vår fråga i dag

riktas till dr Akke Kumlien, som var upphovsman till den nya tian och som även håller på att framställa den nya femman. Hur långt har man hunnit med arbetet på den nya femma fråga vi?

— Det dröjer åtskilliga månader ännu, innan den nya femman blir färdig. Riksbanken har visserligen godkänt ett visst kompositionsschema, men det är massor av detaljer, som måste ändras. Jag har tecknat femman i akvarell och nu är riksbankens gravör [Olle] Mirowsky i färd med att gravera den.

Ofta visar emellertid det tekniska utförandet en helt annan effekt än den man avsåg i teckningen och därför måste teckningens detaljer ändras. Gravyreffekten är så olik akvarellen. Vissa maskingravyr effekter kunna endast göras med mycket komplicerade maskiner. En enda gravör måste arbeta med gravyren, ty det gäller ett tidsödande och noggrant precisionsarbete, som inte kan delas på flera. Tidigast nästa år kan därför sedeln vara klar.

Intervju med Akke Kumlien
i Smålands Folkblad
den 9 juli 1942

Utlysning av professorstjänsten i Numismatik och penninghistoria

Institutionen för arkeologi och antikens kultur utlyser tjänsten som professor i Numismatik och penninghistoria. Numismatik är inte eget examensämne utan ingår som en del i arkeologi. Ytterligare information finns på <http://www.archaeology.su.se/numismatiska-forskningsgruppen>

Obs! Sista ansökningsdag är den 14 mars 2019.

Sandkörning med ål?

Polletter av huvudsakligen koppar från Avesta koppar- och jernverk användes för mottagning av sand för tegelbrukets räkning från 1780-talet till 1837. De angivna siffrorna 96, 48, 24, 12 och 1 (alltid med punkt) gäller antalet sandtunnor. Siffrorna omges av två pärlringar och pollettens båda sidor har samma utseende. Kopparpolletternas vikt är respektive 17,64, 10,22, 5,60, 3,80, 2,70 gram, de i tenn 5,48 och 2,95 gram.

Spelpenningarna med på samma sätt angivna siffror med punkt är av tenn. Utöver pärlringar är de dekorerade med lager- och/eller eklövskransar i olika form. Den högsta siffran, 96, har inskrifterna OMBYTLIG och OBESTÄNDIG. Vikterna har jag ingen uppgift om. Förutom de här visade finns också de med 12 och även 1 bör finnas.

Dessa spelpenningar användes i kortspelet *l'hombre* där siffrorna anger poäng. En bok från 1849 instruerar spelet så här: "Före gifningen utsätter gifvaren en mark af öfverenskommet värde, hvilken kallas ål och hvarefter betarne sedermera komma att beräknas; derefter blandar han korten, ...". I samma bok, underrubrik 3. Reglor för betalningen, talas om ålar, points och betar: "Ålarna beräknas merändels till 24 points. Den, som ger kort, insätter sin ål, men finns betar, så insättes i stället för ålen högsta beten ..."

Benämningarna ål, points och bete används även i kortspelet *vira*. Ur en handledning i *vira* från 1903 sägs: "... Man brukar låta de långa markerna gälla 1, de runda 12 och de fyrkantiga 48." ... "Dessa tre första betar, som utsätts innan ännu spelet egentligen tagit sin början, har man plägat benämna ålar."

Monica Golabiewski Lannby

Litteratur

Holst, G.: *Spelpenningar avsedda för kortspel*. 1977.

Konsten att spela Kort-, Boll-, Tärnings- och brådspel m.m. 1849. L'Hombre, s. 1–23.

Stiernstedt, A. W.: *Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter*. 1872.

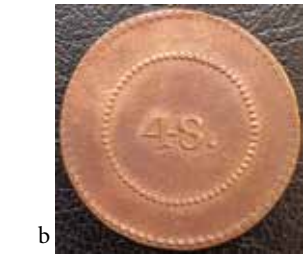
Strokirk, W. Th.: *Fortsättning af tillägget till Friherre Aug. Wilh. Stjernstedts år 1872 utgifna beskrifning öfver svenska polletter*. *Numismatiska Meddelanden XII*. 1890.

Victorin, H. L.: *Handledning i vira*. 1903.

2a–c. Spelpenningar i tenn, åt- och fränsidor. Holst 1977 nr 172–174.
a. Ø 32 mm, b. Ø 28 mm,
c. Ø 27 mm.

KMK SAMLING. FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

1a–g. Polletter i koppar och tenn från Avesta koppar- och jernverk. Stiernstedt 1872 s. 30 nr 42–46. Strokirk 1890 s. 5 nr 3.

a. Ø 36 mm, b. Ø 31 mm, c–d. Ø 26 mm, e. Ø 23 mm, f–g. Ø 20 mm.

KMK SAMLING. FOTO: FÖRFATTAREN.

Några få märken af tidernas värde: Gustaf Fredrik Hjortbergs myntkabinett

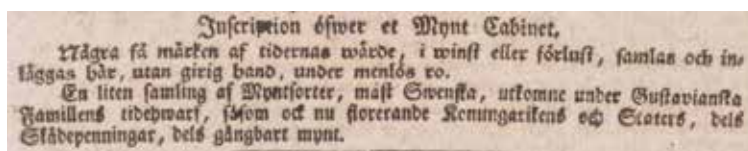
Av Anton Larsson

Många av äldre tiders myntintresserade finns dokumenterade och beskrivna, men långtifrån alla. Speciellt inte de som kanske inte var så framstående. En av dem som inte finns med bland till exempel de 239 numismatiker och myntsamlare före år 1830 som publicerades 1987 av Ernst Nathorst-Böös och Ian Wiséhn¹ är Gustaf Fredrik Hjortberg, annars mest känd för den så kallade "Hjortbergs-tavlan". Bild 2.

Prästen Gustaf Fredrik Hjortberg (1724–1776) var en mångsysslare i enlighet med upplysningens ideal. Han byggde urverk och orglar, agerade läkare och veterinär, studerade botanik och agronomi och engagerade sig i en mängd andra vetenskaper. År 1768 blev han invald som ledamot nummer 180 av Kungliga Vetenskapsakademien.²

Men numismatiken, den utmärkte han sig uppenbarligen inte inom. En liten samling av mynt och medaljer fanns dock i prostens ägo. Tyvärr verkar ingen bouppteckning ha gjorts över Hjortberg efter hans död 1776. Däremot publicerades året innan, 1775, en anonym inventering av hans samlingar av antikviteter, naturalier och kulturföremål i tidningen *Götheborgs Allehanda*. Den ej namngivna skribenten som skickade in uppsatsen beskrev sitt arbete så här:

*Jag har hållet mödan värdt, under et kort besök på det wakra Gustafsberg, Herr Probstens egen gård i Walda, at upteknat de förnämsta stycken i de här förekommande åtskillige Cabinetter.*³

1. Ur *Götheborgs Allehanda* den 4 april 1775.

Denna lista innehåller många kulturella och tekniska kuriositeter. De är för många för att alla nämnas här, men bland de underligare föremålen återfinns drottning Kristinas ridhandskar, ett bödelssvärd daterat 1562, ett ryskortodoxt resealtare, en portabel *camera obscura*, flera elektriska apparater, etc. etc. Därutöver två stora grupper av stenåldersverktyg och kinesiska konsthantverk. Bland det naturvetenskapliga fanns ett husapotek och herbarium, en insektsamling, stora mängder uppstoppade eller i sprit inlagda djur, en geologisk samling innehållande stenarter, ädelstenar och metaller. Obehagligt och avhumaniserande nog återfinns bland naturalierna "et litet Asiatiskt gosse-missfoster, inlagt uti spiritus vini".⁴

Ur ett numismatiskt perspektiv kan hans olika metallurgiska prover vara av intresse – guldmalm från både Ungern och Ädelfors guldgruva, silvermalm från Mexiko, Norge och Sala silvergruva, kopparmalm "med alla dess variationer" från Falu koppargruva och andra platser, samt prover av bland annat bly, järn, gärkoppar, kobolt, kinesisk tutanego.⁵

Precis i slutet av beskrivningen, det allra sista som listas, finns ett myntkabinett. Författaren verkar dock inte haft något särskilt stort

intresse i denna, och kanske hade inte Hjortberg heller det med tanke på hur liten uppmärksamhet det får jämfört med andra poster, vilka alla beskrivs i detalj. Bild 1. Den lyder som följer:

Inscription öfwer et Mynt-Cabinet.

Några få märken af tidernas värde, i winst eller förlust, samlas och inläggas här, utan girig hand, under menlös ro.

*En liten samling af Myntsorter, mest Swenska, utkomne under Gustavianiska Familjens tidehwarf, såsom och nu florerande Konungarikens och Staters, dels Skådepenningar, dels gångbart mynt.*⁶

En liten samling av både inhemska och utländska mynt samt skådepenningar, alltså medaljer. Kanske hänvisar formuleringen "Gustavianiska Familjens tidehwarf" snarare till Gustav Vasa och dennes efterföljare än till det man i dag kallar den gustavianiska tiden, i och med att den då rådande Gustav III hade varit kung i endast tre år, och ännu inte hade några barn, även om det också är en möjlighet.

Gustaf Fredrik Hjortbergs myntkabinett, förvarat år 1775 på Gustavsbergs herrgård i Vallda socken (dagens Kungsbacka kommun), Hal-

2. Gustaf Hjortberg med hustrun Anna Helena och parets femton barn, även de som inte uppnådde vuxen ålder. Ansiktena på dessa barn är skymda eller vända bort från betraktaren. På målningen finns också olika föremål som symboliserar Hjortbergs lärdom och intressen. Målningen utfördes av Jonas Dürchs (cirka 1730–1785) i början av 1770-talet.

FOTO: SV.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/HJORTBERGSTAVLAN.

land, skingrades sannolikt efter prostens död den 5 april 1776, om inte tidigare. Det kanske mest intressanta med den är den lilla poetiska rad om samlandets natur som den anonyme inventeraren skrev ner i samband med dokumentationen.

Noter

- ¹ Nathorst-Böös & Wiséhn (1987).
- ² Svenskt biografiskt lexikon.
- ³ Anonym (1775a), s. 3.
- ⁴ Anonym (177b), s. 2.
- ⁵ Anonym (1775c), s. 4.
- ⁶ Anonym (1775c), s. 4.

Källor

- Anonym (1775a). "Min herre wet ..." *Götheborgs Allehanda* 1775-03-07 (nr 19), s. 3–4.
- Anonym (1775b). "Fortsättning af Beskrifn. om Herr Probst. m.m. Hjortbergs Cabinetter, Samlingar, m.m." *Götheborgs Allehanda* 1775-03-24 (nr 24), s. 2–3.
- Anonym (1775c). "Slutet af Beskrif. om Herr Probst. m.m. Hjortbergs Cabinetter, Samlingar, m.m." *Götheborgs Allehanda* 1775-04-04 (nr 27), s. 4.
- Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I. 1987. Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. *Numismatiska Meddelanden XXXVI*. *Svenskt biografiskt lexikon*. "Gustaf Fredrik Hjortberg", urn:sbl:13647, artikel av Sten Lindroth, hämtad 2018-12-12.

Vitterhetsakademiens NUMISMATISKA BOKSAMLING lämnar lokalerna på Slottsbacken

Efter mer än tjugo år på Slottsbacken flyttar den numismatiska boksamlingen tillbaka till Storgatan. Böckerna kommer att packas ner under april månad och därefter är biblioteket stängt fram till början av hösten 2019, då samlingen blir tillgänglig igen i de nya lokalerna.

Låneverksamheten fungerar som vanligt till dess det är dags för nerpackning. Det kommer också att vara möjligt att göra långlån från april fram till bibliotekets återöppnande.

Raritetssamlingen flyttades redan förra året och böcker ur den kan studeras i bibliotekets läsesal. Mer information finns på Vitterhetsakademiens biblioteks webbsidor:

<https://www.raa.se/tag/vitterhetsakademiens-bibliotek/>

Carina Bergman,
bibliotekarie
carina.bergman@raa.se

På nätet hittar du VITALIS,
Vitterhetsakademiens biblioteks
huvudkatalog:
vitalis.raa.se

Bli medlem i SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

ÅRSAVGIFTEN FÖR 2019
är 200 SEK för vuxna
100 SEK för juniorer
375 SEK
för utomlands boende

Som medlem får du
Svensk Numismatisk Tidskrift
som utkommer med
åtta nummer per år

info@numismatik.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Hantverkargatan 36
112 21 Stockholm
Tel. 08 – 611 01 10

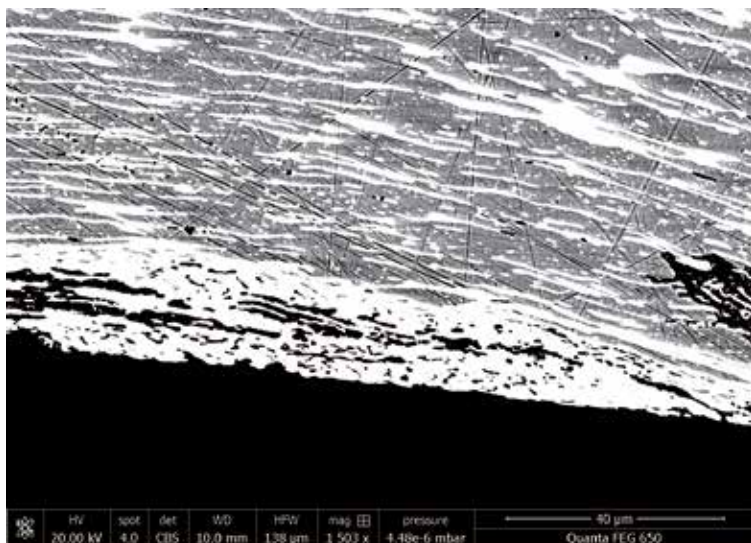
Analys av svenska silvermynt

Av Anders G. Nord
& Kate Tronner

I en tidigare artikel i Svensk Numismatisk Tidskrift (2016:2) beskrevs olika naturvetenskapliga analysmetoder, som kan användas för att avslöja myntförfalskningar. Självfallet eftersträvas så kallade icke-förstörande analysmetoder – ingen numismatiker vill väl lösa upp ett dyrbart mynt i en stark syra, även om man på så sätt kan göra en noggrann vätkemisk analys av hela myntets innehåll. I stället förordas metoder, som inte påverkar materialet.

I den tidigare nämnda artikeln gavs två exempel: analys med svepelektronmikroskop (SEM/EDX) eller undersökning med röntgenfluorescensspektroskopi (XRF). Härvid analyseras dock enbart det yttersta skiktet (cirka 0.001–0.010 mm), vilket sällan är representativt för bulkmetallen. Vid senare analyser har vi konstaterat, att speciellt silvermynt visar en påtaglig skillnad mellan bulkens och yt-skiktets sammansättning. Detta har emellertid inte påverkat våra tidigare analyser utförda för bland annat Kungl. Myntkabinettet, eftersom vi alltid fått låna ett äkta mynt som jämförelseobjekt då ett likartat mynts äkthet har ifrågasatts.

Men den iaktagna skillnaden i sammansättning mellan yt-skiktet och bulkmetall har motiverat oss att undersöka svenska silvermynt. Vi har strävat efter att analysera minst ett silvermynt från varje regent från och med Gustav Vasa till och med Carl XVI Gustaf. Mynten kommer från olika myntsamlingar. Vi har även erhållit ett antal mynt från Selins Mynthandel i Stockholm. Mynt av sämre kvalitet har ibland klippts sönder och

1. SEM/EDX-foto med backscatter-detektor i ett SEM/EDX-mikroskop (FEG650). Mynt från Karl XII, 1 öre 1705, tvärsnitt. De ljusa ytorna är silver och de mörka koppar. Det silvverrika yt-skiktet (med 69% silver) för detta mynt är cirka 20 µm (0.02 mm); jämför med skalan längst ned till höger i bilden.

använts för analys av tvärsnitt eller till andra undersökningar. Analyserna har genomförts med ett svepelektronmikroskop av modell Hitachi TM3000 eller ett mikroskop från FEI (före detta Philips) modell FEG650. Alla resultat är sammanfattade i *Tabell 1*. I första hand bestämdes silverhalten, angivna som viktsprocent (wt%). Övriga metaller utgörs till större delen av koppar, men även 0.1–0.5% bly och järn finns i de äldre mynten. Katalogvärdena är hämtade från Tonkin's Myntbok (2019).

Före analys har en slät yta på mynten rengjorts med bomull doppad i etanol. Vid kalkylen har bara medräknats metallerna silver, koppar, bly och järn, normaliserat till totalt

100 viktsprocent (wt%). Smuts och korrosion i yt-skiktet har undersökts speciellt (se nedan). På några mindre värdefulla mynt har ett litet område slipats med smärgelduk för att ge ett korrekt värde för bulkmetallen.

En jämförelse mellan ett mynts totalsammansättning (enligt Tonkin 2019) och analysresultatet för en slipad yta visar tämligen god överensstämmelse, från och med 1700-talet vanligen mycket god. Avvikelse förekommer framför allt för mynt från Johan III:s regeringstid (1568–1592). För till exempel ½ öre från det sista regeringsåret erhöll vi den blygsamma silverhalten 1.6%. När vi i stället jämför analysresultatet för en "rengjord" yta med Tonkin's angivna data,

Tabell 1. Analys av silvermynt med svepelektronmikroskop. Samtliga analysvärden i viktsprocent (wt %).

Tonkin: Silverhalter (Ag wt %) enligt myntkatalogen Tonkin (2019).

Förtydligande: T = myntet ituklippt och dess tvärsnitt slipat och analyserat. Pb = blyisotopanalys genomförd.

Regent	Valör	Årtal	Kvalitet	Tonkin Ag wt %	Slipad yta Ag wt %	Yta rengjord med etanol Ag wt %	Anm.
Gustav Vasa	Riksdaler	1545	1+	87.5		93.0	Svartsjö Svartsjö
	1 mark	1541	1+/01	50.0		85.8	
Erik XIV	Riksdaler	1561	1+	87.5		97.1	Pb, T
	½ öre	1564	1?	14.1	15.5	32.9	
Johan III	Riksdaler	1573	1+/01	87.5		92.0	Pb, T
	2 öre	1573	2	50.0	10.2	20.2	
	½ öre	1583	1	20.3	24.0	40.8	
	½ öre	1588	1?	20.3	24.2	40.2	
	½ öre	1592	1?	20.3	1.6	3.8	
Sigismund	½ öre	1597	1+	21.9		60.2	
	½ öre	1597	1+/01	21.9		48.8	
	½ öre	1598	1?	21.9	35.7	60.4	
Karl IX	1 öre	1610	1+	25.0		55.2	Stockholm
Gustav II Adolf	1 öre	1615	1?	25.0		40.5	T
Kristina	½ riksdaler	1642	1+/01	87.8		92.0	
	1 öre	1637	1+/01	39.5		85.8	
Karl X	2 mark	1656	1+	87.8		93.3	
	1 öre	1656	1(+)	37.5		67.2	
Karl XI	4 öre	1670	1?	44.4	47.3	64.7	
	2 öre	1666	1	44.4	47.8	70.7	
	1 öre	1667	1	31.3	31.6	65.0	
	1 öre	1667	1?/2	31.3	32.3	63.8	
Karl XII	1 mark	1714	1+/01	69.4		88.2	Pb, T
	1 öre	1705	1?	25.0	33.0	68.6	
	1 öre	1716	1	25.0	21.5	57.3	
Ulrika Eleonora	2 mark	1719	1+	69.4		87.5	
Fredrik I	10 öre	1740	1+	44.4	46.6	89.2	
Adolf Fredrik	1 riksdaler	1766	1+	87.8		98.7	
	5 öre	1756	1	44.4	46.6	80.6	
Gustav III	16 öre	1773	1?	69.1	69.6	88.7	Pb
	16 öre	1779	1+	69.1		75.8	
	8 öre	1778(?)	1?/2	50.7	50.7	68.8	
Gustav IV Adolf	1/6 riksdaler	1809	01	69.1		88.2	
Karl XIII	1/24 riksdaler	1814	01/0	38.2		78.8	
Karl XIV Johan	1/8 riksdaler	1833	01	75.0		95.0	
Oscar I	1/32 riksdaler	1852	1	75.0		96.1	
	25 öre	1856	01/0	75.0		98.2	
Karl XV	25 öre	1871	01	75.0		97.8	
Oscar II	1 krona	1907	1?	80.0	82.0	88.4	
Gustav V	2 kronor	1938	1+	80.0	80.5	98.0	
	1 krona	1915	1	80.0	81.2	94.7	
	1 krona	1947	01	40.0		82.9	
Gustav VI Adolf	2 kronor	1963	01	40.0		80.3	
Carl XVI Gustaf	200 kronor	1983	0	92.5		95.0	
	200 kronor	1995	0	92.5		95.0	

2. Sigismund, ½ öre 1598.
Den gröna "ärgen" består av kopparkarbonat och kopparklorid.
FOTO: GABRIEL HILDEBRAND. Ø 20 mm.

3. Johan III, 2 öre 1573.
Ytskiktet innehåller koppar, kol, syre, svavel och klor.
FOTO: GABRIEL HILDEBRAND. Ø 25 mm.

4. Johan III, ½ öre 1592.
Ytskiktet innehåller kol samt oxider och sulfider av koppar.
FOTO: GABRIEL HILDEBRAND. Ø 21 mm.

Tabell 2. Resultat från blyisotopbestämningarna. Data för några gruvfält är angivna som referenser.

Regent	Mynt	²⁰⁶ Pb/ ²⁰⁴ Pb	²⁰⁷ Pb/ ²⁰⁴ Pb	²⁰⁸ Pb/ ²⁰⁴ Pb
Erik XIV	½ öre 1564	15.873	15.474	35.584
Johan III	½ öre 1588	16.706	15.960	36.880
Karl XI	1 öre 1667	16.625	15.445	36.294
Karl XII	1 öre 1705	17.499	15.533	37.304
Gustav III	8 öre 1778	17.370	15.543	37.197
Bergslagen		15.72	15.35	35.25
Nasafjäll*		20.90	15.86	39.55
Värmland och Dalsland		17.2	15.5	36.5
Skelleftefältet**		15.2	15.15	35.0
Norska fjällkedjan		18.2	15.5	37.7
Harz och Erzgebirge		18.47	15.63	38.41

*1600-talet; **Från 1900-talet.

blir skillnaderna avsevärda. Silverhalterna i ytskikten är ofta väsentligt högre än katalogvärdena.

Det är anmärkningsvärt att även relativt nya mynt uppvisar detta mönster. Fem äldre mynt i vår studie har klippts itu och därefter gjutits in i plast och slipats, detta för att kunna studera myntens tvärsnitt. Den högre silverhalten finns i ett ytskikt som är några hundradels millimeter tjockt (*Figur 1 ovan*). Man kan även se, att metallerna silver och koppar är dåligt hopsmälta, det vill säga man har inte erhållit en fullgod legering. Liknande resultat för äldre silvermynt har nyligen rapporterats av Borges et al. (2017). De anger ett värde av storleksordningen <70 µm för det silverrikare skiktets tjocklek. Detta förklarar varför en analys med oförstörande SEM/EDX eller XRF ger för höga silver-

halter, eftersom inträngningsdjupet för dessa instrument ligger i intervallet 1–10 µm (0.001–0.010 mm). Anledningen till ett silverrikare ytskikt torde härröra från tillverkningen, där någon form av gjutning har varit inblandad. Även före präglingen har varje mynt värmts upp för att åstadkomma ett tydligt mönster på myntets båda sidor.

På de flesta mynt, även de som rengjorts med etanol, påvisades i ytskiktet nästan alltid grundämnena kol, syre, svavel och klor. Kol och syre härrör från organiska föroreningar i ytskiktet, till exempel fettämnen, som fastnat då myntet hanterats. Klor i låga halter avskiljas från huden och även svavel finns i hud, dessutom i luftföroreningar. Merparten av dylika ytskikt kan tas bort med ett effektivt silverputsmedel, till exempel Hagerty

Silver Polish. Men medan silverhalterna på ytan då blir mer lika katalogvärdena, påverkas myntets ytskikt på ett för numismatiker oönskat sätt. Några exempel på allvarlig korrosion visas i *Figurerna 2–4*.

Som nämndes i den tidigare uppsatsen (SNT 2016:2), kan spårämnen i myntets metall ibland ge viktig information. Bly (Pb) är särskilt givande att undersöka, och det förekommer nästan alltid i äldre silvermynt. Ursprunget för blyet kan ofta fastställas genom dess isotopsammansättning. De lokala variationerna för de fyra (stabila) blyisotoperna kan nämligen vara avsevärda i jordskorpan. Detta beror på att bly bildats radiogent, det vill säga genom mycket långsamt sönderfall av tyngre radioaktiva ämnen (uran eller torium), vilket givit upphov till tydligt mätbara skillnader

mellan de fyra stabila blyisotoperna (204Pb, 206Pb, 207Pb och 208Pb). (Resultaten redovisas oftast som kvoter mellan två isotophalter.)

Malmens geologiska ålder har således en mycket stor betydelse. Exempelvis är blymalmen i Bergslagen oerhört gamla, cirka 1,8–1,9 miljarder år, och blyets isotopsammansättning skiljer sig markant från yngre blygruvor på kontinenten. Sala silvergruva började bearbetas redan under 1400-talet och även andra gruvor i Bergslagen bearbetades tidigt. Egentligen är ”Sala silvergruva” en *blygruva*, men malmen (blyglans, PbS) innehåller cirka 0,1–1% silver. Vid utvinningen av silvret kom slutprodukten att innehålla litet bly. En silvergruva i Nasafjäll nordväst om Arjeplog började bearbetas på 1600-talet. Vid studier av blypigment i medeltida kyrkomålningar har vi funnit att blyet ofta härstammade från Harz eller Erzgebirge i Tyskland (Nord et al. 2015).

Vi har analyserat blyisotoperna i fem silvermynt, från vilka små bitar klippts av. Metallbitarna har lösts upp i salpetersyra och därefter har blyets isotopsammansättning bestämts med en masspektrometer av fabrikat Thermoscientific, modell Element-XR. Resultaten av isotopmätningarna redovisas i *Tabell 2*. Som jämförelse ges typiska data för några gruvfält i Sverige eller vårt lands närhet.

Något oväntat är det bara ett mynt (Erik XIV, ½ öre 1564), som stämmer väl med data för Bergslagen (sannolikt Sala silvergruva). För de övriga fyra mynten visar mätdata att silvret kommer från två, eller möjligen tre, olika gruvfält. Avvikelsen från Bergslagsvärdena är störst för 1700-talsmynten. Vid myntningen förekom sannolikt även nedsmältning av äldre silvermynt, svenska eller utländska, vilket givit ett svårtolkat resultat.

Tack

Stort tack till Magnus Bergvalls stiftelse för finansiellt stöd samt till Naturhistoriska Riksmuseet och Stockholms Universitet (Materialkemi) för lån av deras analysinstrument. Även varmt tack till Selins Mynthandel, Stockholm, som skänkt många äldre mynt till vår undersökning.

Litteratur

Burges, R. et al.: Investigation of surface silver enrichment in ancient silver alloys by PIXE, EDXRF, LA-ICP-MS and SEM-EDX. *Microchemical Journal* 131 (2017) s. 103–111.

Nord, A. G.: Med naturvetenskapliga metoder kan en myntförfälskning avslöjas. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2016:2, s. 36–38.

Nord, A. G., Billström, K., Tronner, K. & Björling Olausson, K.: Lead isotope data for provenancing medieval pigments in Swedish mural paintings. *Journal of Cultural Heritage* 16 (2015) s. 856–861.

Tonkin, A.: *Myntboken* 2019.

MYNTFYND FRÅN GÄSTRIKLAND OCH HÄLSINGLAND

14 *Svenska Mynthistoria*
Landskapsinventeringen

Säljs för 100 SEK + ev. porto genom SNF
info@numismatik.se (alla dagar)
tel. 08-667 55 98 (måndagar)

UUDENMAAN RAHALÖYDÖT

MYNTFYND FRÅN NYLAND

SUOMEN RAHAHISTORIA 1 FINLANDS MYNTHISTORIA
MAAKUNTAINVENTOINTI LANDSKAPSVINSTERINGEN

Säljs för 100 SEK + ev. porto genom SNF
info@numismatik.se (alla dagar)
tel. 08-667 55 98 (måndagar)

Nya mynt år 2016

Av Jan Alexandersson

Svenska mynt tillverkades tidigare vid Myntverket i Eskilstuna åren 1974–2007 med myntorts­märke E. Myntverket i Eskilstuna, som var en del AB Tumba Bruk, såldes 2002 till det finska statsägda myntverket *Suomen Rahapaja Oy, Mint of Finland*, som präglade svenska mynt i Eskilstuna fram till 2007, då tillverkningen flyttade till företagets anläggning i Finland.

Alla ordinarie mynt med årtalen 2008–2013 har myntorts­märke S (= Stockholm som säte för Riksbanken) men tillverkades i Finland.

Den 12 november 2007 slöt Riksbanken avtal med myntleverantören *Mint of Finland Ltd*. Avtalet omfattar tillverkning och leverans av mynt samt framtagning av eventuella nya mynt. Avtalet gäller till och med 31 december 2010. Därefter har Riksbanken möjlighet att förlänga avtalet ett år i taget tre gånger. Första leverans av mynt under första halvåret 2008.

Riksbanken gjorde under 2013 en upphandling av leverantör för tillverkning av mynt. Det holländska myntverket *Koninklijke Nederlandse Munt* blev det företag som fick uppdraget att tillverka svenska mynt 2014–2016.

En ny upphandling av mynttillverkning startades i november 2018 med anbudsfrist januari 2019:

“The products and services now being procured by the Riksbank include the following: — manufacture of Swedish circulation coins, — transport, — manufacture of any new Swedish circulation coins, — design, manufacture, marketing, sales and distribution management of commemorative

Svenska 5-kronorsmynt med årtalet 2016 men tillverkade redan 23 juni 2015. Observera holländska TJD för klockslaget.

FOTO: RIKSBANKEN.

coins, — option regarding destruction of worn and invalid circulation coins and of commemorative coins.”

Daglig ärendelista från Riksbanken:

2013-05-28 Beställning av leverans av inläsningsmynt 2013 Riksbanken (nya mynt från Finland).

2014-11-10 Beställning av mynt 2014 *Royal Dutch Mint* (nya mynt 1 krona, 2 kronor, 5 kronor).

Nya mynten tillverkades i Holland

För tillverkning av mynt hade Riksbanken avtal med holländska statens myntverk *Koninklijke Nederlandse Munt* (KNM). Avtalet specificerade pris, volymer och leveransvillkor för de nya mynten. För att säkerställa att Riksbanken skulle ha tillräckliga volymer i lager vid utgivningen planerades tillverkningen i god tid före utgivningsdatum. Provmyn­tet hade innan dess tillverkats av Riksbankens tidigare myntleverantör *Mint of Finland*. De hade använts för kvalitetskontroll och avstämning med leverantörer av teknisk utrustning.

Den fullskaliga produktionen startade 2015 vid KNM:s anläggning i Utrecht. Transporterna skedde fort-

löpande med sjötransport från Holland under 2015 och 2016.

Specifikationen för mynten omfattar material, tjocklek, storlek, plät­ringstjocklek och elektromagnetiska signaler/konduktivitet. De första stegen i specifikationen fastställdes 2010 i samarbete med *Mint of Finland* och var underlag för produktionen.

De opräglade rondellerna tillverkas i Freiberg i Tyskland och i Madrid i Spanien. Mynten präglas vid *Koninklijke Nederlandse Munt* (KNM) i Utrecht.

Alla nya mynt har årtalet 2016 präglat oberoende av om de tillverkades 2015 eller 2016. Några cirkulerande mynt 2015 finns inte, men det finns provmynt med prägel 2015 som inte var avsedda för cirkulation. Provmyn­tet har gravörinitialerna EN till vänster, medan 2016 har EN till höger om kungens hals. Initialerna står för Ernst Nordin.

Hemliga uppgifter om upplagan

Riksbankschefen Stefan Ingves inter­juades om de nya mynten: — "det är inte lämpligt att ange mängden mynt". Riksbanken Statistik anger: "Antalet mynt präglade med detta år-

tal är betydligt fler än tidigare år eftersom Riksbanken under 2016 introducerade en ny myntserie. Det exakta antalet mynt kan inte redovisas av säkerhetsskäl".

Den verkliga upplagan finns angiven på sidan 7 i utredningen *Miljökonsekvenser av myntbytet 2016*:

1-krona upplaga 279 miljoner
2-krona upplaga 139 miljoner
5-krona upplaga 107 miljoner

Jämför med 10-kronan (introducerades 1991) som i dag cirkulerar med 214 miljoner mynt. 10-kronan gavs ut i större upplaga under tre år 1991–1993: totalt 105 miljoner mynt. De kommande sex åren (1994–1999) var upplagan försumbar (raritet?). Troligen dröjer det länge innan nya årtal för 10-kronorsmynt kommer ut, eftersom många mynt lämnades in till banker vid myntbytet 2016 (så att Riksbankens reserver av 10-kronorsmyntet ökade).

Det är 2- och 5-kronorsmynt som behöver upphandlas. I samband med myntbytet kom det in många 10-kronorsmynt till bankerna så att någon nyprägling inte behövs.

Äldre mynt ogiltiga efter 30 juni 2017

Alla ordinarie mynt 1 krona – 5 kronor blev ogiltiga enligt enligt SFS 2014:1031. Ogiltiga blev även alla 1-krona minnesmynt 2000, 2009 och 2013. Ordinarie 5 kronor av silver 1954–1971 blev också ogiltiga men silvervärdet överstiger det nominella.

Följande mynt blir giltiga även i fortsättningen:

Alla jubileumsmynt i silver 2, 5, 10, 50, 100, 200 och 300 kronor från 1897–2010

5 kronor 1995, FN 50 år i kopparnickel (28,5 mm, 9,5 g).

10 kronor aluminiumbrons 1991–2009 kommer att ges ut i fortsättning med nya årtal.

50 kronor aluminiumbrons: Astrid Lindgren 2002 och Frimärket 150 år 2005 (36 mm, 22 g).

Guldmynt 1000, 2000 och 4000 kronor från 1988–2010

Behov av nyprägling av mynt

Valör	Antal präglade	Antal i cirkulation 1 januari 2019	Antal i lager
1 krona	279 miljoner	167 miljoner	112 miljoner
2 kronor	139 miljoner	134 miljoner	5 miljoner
5 kronor	107 miljoner	88 miljoner	19 miljoner
10 kronor	267 miljoner	214 miljoner	53 miljoner

Provmynt 1 krona med årtal 2015.

S står för Stockholm, SI för riksbankschefen Stefan Ingves. Skala 2:1.

FOTO: RIKSBANKEN.

Referenser

Sedelmynt: www.sedelmynt.se/2015

Ny sedel- och myntserie, Format, material och färger, Rapport från sedel- och myntprojektet, 2011-03-10, www.riksbank.se/globalassets/media/sedlar--mynt/sedel-och-myntutbytet-2015-2017/svenska/material-format-och-farger

Miljökonsekvenser av myntbytet 2016, 2015-12-11, www.riksbank.se/globalassets/media/sedlar--mynt/sedel-och-myntutbytet-2015-2017/svenska/miljokonsekvenser-av-myntbytet-2016

HOLMASTO MYNTHANDEL

MYNT, SEDLAR, MEDALJER,
MILITARIA M.M.

Vårens auktioner
16 mars och 25 maj

Alexandersgatan 50
00100 Helsingfors, Finland
+358 9 666 500
holmasto@holmasto.com
www.holmasto.com

AUKTIONER & MÄSSOR

VÅREN 2019

- 16/3 Auktion, Holmasto Mynthandel, Helsingfors
- 30-31/3 Auktion 30, MISAB, Stockholm
- 6/4 Myntmässa, Göteborgs Numismatiska Förening
- 27/4 FriMynt 2019, Helsingborg
- 28/4 Auktion 31–32, MISAB, Kockska huset, Köpenhamn/Malmö
- 11/5 Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm
- 25/5 Auktion, Holmasto Mynthandel, Helsingfors

HÖSTEN 2019

- 28-29/9 Auktion 33, MISAB, Stockholm

Se mer här: ingemars.se/agenda

Nytt nummer av Myntstudier

Artiklar i senaste numret av den digitala tidskriften *Myntstudier* (2018:1) som utkom i januari 2019: "Myntmetaller som ståndsmarkörer" av Kenneth Jonsson, "Venetiansk dukat från Elleholm" av Jimmy Juhlin Alftberg, "Danskt mynt i Edvard Bekännarens namn" av Bo Gunnarsson samt flera läsvärda artiklar av Viacheslav Kuleshov.

Se: www.archaeology.su.se/numismatiska-forskningsgruppen

Albrekt av Mecklenburg

Lennart Bondeson & Tobias Bondeson: Exceptionellt detektorfynd på Själland: Albrekt av Mecklenburgs första örtug. *NNUM* 2019:1 s. 25–28.

Memoriae Pignus

En nyutkommen artikel om bland annat den svenska belöningsmedaljen *Memoriae Pignus* författad av Lars-Gunter Schier i "Der Erinnerung goldenes Unterpfand: Schwedisches Gold für Sachsen und seine unverhoffte Wiederentdeckung". *Geldgeschichtliche Nachrichten* nr 301, 2019, s. 18–28.

En digital kopia av artikeln kan fås av undertecknad. Kontakta tom.bergroth@royalcourt.se.

Om medaljen kan man också läsa i Torgny Lindgrens "Anteckningar om Oskar I:s medalj *Memoriae Pignus*" i *NNÄ* 1953 på s. 179–200.

Tom Bergroth

SNF:s årsmöte 2019

äger rum i den gamla myntorten Nyköping helgen den 11–12 maj. Som alltid utlovas även denna gång ett digert program med, förutom själva årsmötet, även goda måltider, museibesök och årsmötesauktion.

Programmet publiceras i nästa nummer av *SNT*. Men man kan redan nu anmäla intresse till undertecknad, via epost lars.i.backa@gmail.com

Lars Eriksson

Alingsås Numismatiska Förening
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gnfinfo.se

Halmstads Myntklubb
Östra Infarten 4
313 31 Oskarström

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynet.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mkbs.se

Nola Myntklubb, Örnsköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
www.numisskelleftea.se

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
ga@aotn.eu

Svenska Pollettforeningen
www.pollett.se

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se

Skarabé
Mynt & Guld AB
köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10 - 18

hastur.fi

- polletter
- rederimärken
- medaljer
- knappar
- exonumia

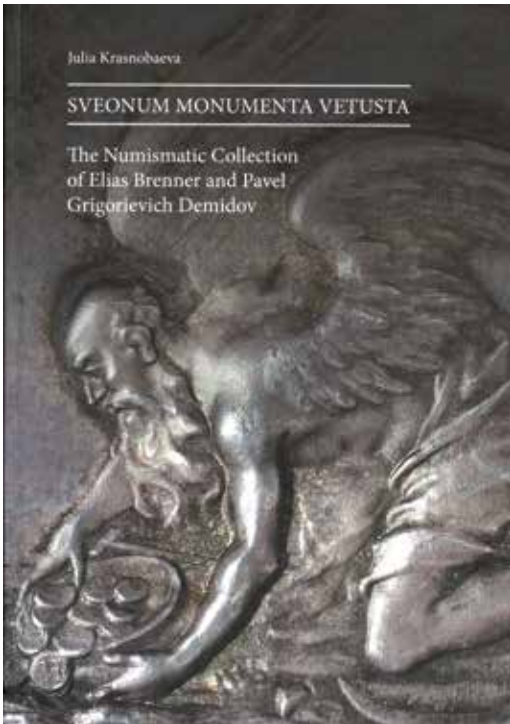

hastur.fi

Julia Krasnobaeva

SVEONUM MONUMENTA VETUSTA

The Numismatic Collection
of Elias Brenner and Pavel
Grigorievich Demidov

Julia Krasnobaeva

Sveonum Monumenta Vetusta

finns nu i engelsk översättning.

Boken presenterar de delar av Elias Brenners och Pavel Grigorievich Demidovs samlingar av mynt och medaljer som tillhör Pushkin-museet i Moskva.

Bokens 448 sidor
är rikligt illustrerade.

Boken ingår i
Svenska Numismatiska Föreningens monografiserie
och kostar
för medlemmar 250 SEK
annars 350 SEK
+ porto

info@numismatik.se
tel. 08 - 667 5598

Svenska Numismatiska Föreningens Bokbutik

Numismatiska Meddelanden (NM)

- NM XVIII. 1908. Bl.a. Lilienberg, V.E.: *Om svenska mynt och myntvärden*. 10 kr (20 kr)
NM XXX. *Numismatiska Meddelanden XXX*. 1965. 30 kr (40 kr)
NM XXXII:1–2. Ehrensverd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. 1974, 1988. 125 kr/st (170 kr/st)
NM XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXV. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*. 1990. 150 kr (225 kr)
NM XXXVI. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. 1987. 100 kr (150 kr)
NM XXXVII. *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*. 1989. 50 kr (50 kr)
NM XXXVIII. *Festskrift till Ulla Westermark*. 1992. 75 kr (75 kr)
NM XXXIX. Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. 1995. 200 kr (250 kr)
NM XL. Särtryck ur *Myntningen i Sverige 995–1995* (12 delar). 1995. 10 kr/styck, alla delar 100 kr
NM XLI. *Festskrift till Ian Wiséhn*. 2001. 100 kr (100 kr)
NM XLII. Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

4. Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. 1985. 25 kr (35 kr)
7. Widell, M.: *Militärpolletter*. 1998. 100 kr (100 kr)
8. Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873–1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. 1998. 50 kr (50 kr)
9. *Lars O. Lagerqvists medaljfond*. 1999. 100 kr (100 kr)
10. *Carl Snoilsky. Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. 50 kr (50 kr)
12. Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. 2014. 100 kr (100 kr)
13. Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. 2010. 50 kr (100 kr)

Monografier

- Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)
Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)
Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)
Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson. Red.: T. Talvio & M. Wijk. 2015. 250 kr (350 kr)
Krasnobaeva, J.: *Sveonum Monumenta Vetusta. The Numismatic Collection of Elias Brenner and Pavel Grigorievich Demidov*. 2018. 250 kr (350 kr)

Andra utgåvor

- Ehrnsten, F. & Kunnas-Pusa, L.: *Finlands Mynthistoria, Landskapsinventeringen 1. Myntfynd från Nyland*. 2017. 100 kr (100 kr)
Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr (200 kr)
Golabiewski Lannby, M.: *Pengar i folkmun och mynt i seder, bruk och poesi*. 2000. 50 kr (100 kr)
Golabiewski Lannby, M. & Wiséhn, I.: *Märkliga myntskatter i Stockholm*. 2003. 25 kr (50 kr)
Golabiewski Lannby, M.: *Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen 14. Myntfynd från Gästrikland och Hälsingland*. 2018. 100 kr (100 kr)
Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinetet. 2006. 50 kr (50 kr)
Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 250 kr (350 kr)
Märcher, M.: *Embedsbrev till möntmestern på Kongsberg 1787–1796. Kilder til numismatik og pengehistorie III*. 2017. 140 kr (170 kr)
Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. 2015. 150 kr (250 kr)
Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr
Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr

Register

- SNT. *Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A. : *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr
SNT. *Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr
Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995. 1998. 50 kr

Böckerna säljs direkt hos
Svenska Numismatiska Föreningen
på Banérgatan 17, Stockholm
Öppetider:
se redaktionsrutan här i SNT
Kan också beställas:
tel. 08–667 55 98 eller
info@numismatik.se
Pris inom parentes gäller icke
medlemmar i SNF. Porto tillkommer.

VÄLKOMNA PÅ MYNTMÄSSA

Lördag 6 april 2019

kl. 11 – 15

i Dalheimers hus, Slottsskogsgatan 12
i Majorna, **GÖTEBORG**

Svenska Numismatiska Föreningen
& 10–15 mynthandlare
kommer att vara representerade.
Göteborgs Numismatiska Förening anordnar.

FriMynt 2019

45: E INT. MYNT- & FRIMÄRKSMÄSSAN

Välkommen!

27 april kl 11.00-17.00

IDROTTENS HUS

MELLERSTA STENBOCKSGATAN, HELSINGBORG, SVERIGE

www.frimynt.se

SSP / H-Expo • Drottninggatan 184, 254 33 Helsingborg • Tel +46 (0)42-28 01 87 • Fax +46 (0)42-29 20 83

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppetider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR**
*Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur*
www.nordlindsmynt.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Olympiska föremål

Gamla Brogatan 36
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 – 411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 20 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 13 94 84
besour @ telia.com
www.besour.se

COLLECTIA AB

Pramvägen 1
312 51 Knäred
Tel. 0430 – 507 43 (mån – tors 13 – 15)
info @ collectia.se
www.collectia.se
Kontaktperson: Jimmy Häggqvist

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 – 732 66 86, 070 – 212 64 55
christian.hamrin @ telia.com

JOAKIMS MYNT & SEDLAR

Södra Långvägen 17 A
443 39 Lerum
www.joakimsmyntochsedlar.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 37
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 – 813 73
lennart @ mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
501 13 Borås
Tel. 033 – 41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. 046 – 14 43 69
butiken @ lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
373 32 Nätraby
melinmynt @ hotmail.com

MITQALCOINS

Klas Johnsson
Box 5078
141 05 Kungens kurva
info @ mitqalcoins.se
Tel. 070-610 10 73

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155 – 28 63 25
corona-coin @ tele2.se
www.coronamylnt.se

NILSSONS MYNTHANDEL AB

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 – 113 22 07
nilssonsmynthandel @ hotmail.com

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61
info @ nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON / TICALEN MYNTHANDEL

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 073 – 95 40 868
numikon @ comhem.se

PECUNIA MM HB

Östra Märtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. 0705 – 25 25 19
mattsson.g @ telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 – 12 25 28
pedersen.mynt @ telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6 / Box 16 390
103 27 Stockholm
Tel. 08 – 411 50 81
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 – 13 50 88
skarabe @ telia.com
www.skarabe.eu

SVENSK MYNTHANDEL

Mikael Kindahl
Badstugatan 24, Bredablick
691 32 Karlskoga
svenskmynthandel @ hotmail.com
www.svenskmynthandel.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Gamla Brogatan 36
111 20 Stockholm
Tel. 08 – 411 08 07
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070 – 368 08 07
info @ wijk.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08 – 732 66 86 • 070 – 212 64 55
www.mynt.nu/smf/

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 11 maj 2019

Ett urval objekt (inkl. köparprovision) som vi har sålt tidigare:

1 riksdaler 1721
14.500:-

1 mark 1721/19
12.700:-

¼ skilling 1818
provprägling
33.000:-

4 riksdaler riksmünt 1862
25.000:-

20 kronor 1925
12.700:-

Saxe-Weimar
1 thaler 1654
29.000:-

Ryssland
5 rubel 1879
51.000:-

USA
½ dollar 1880
33.000:-

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17

E-post: coins@philea.se

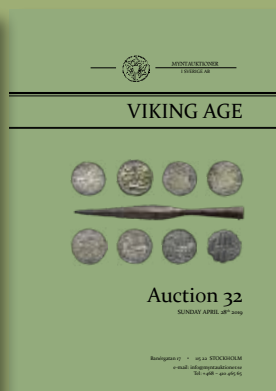
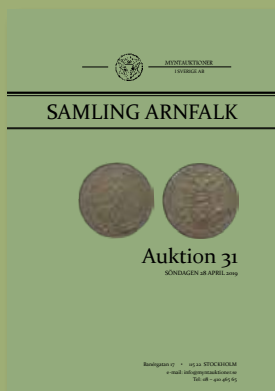
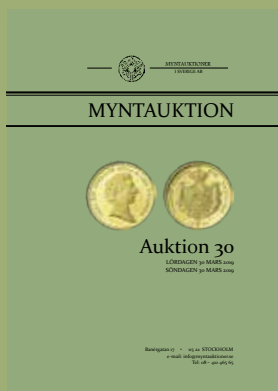
www.myntkompaniet.se

VÅRENS AUKTIONER

Det är nu hög tid att beställa auktionskatalogerna till vårens auktioner.

Auktion 30	- Vår ordinarie vårauktion (30-31 mars)
Auktion 31	- Samling Arnfalk (28 april)
Auktion 32	- Vikingatida mynt (28 april)

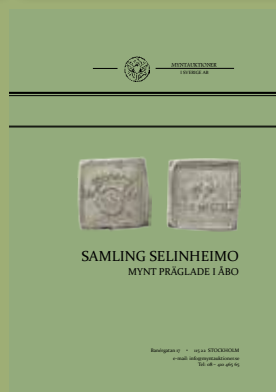
Vi har även gjort en specialkatalog (ej auktionskatalog) om mynt präglade i Åbo - Samling Selinheimo.

Katalogerna kostar 190 kronor per styck. (Priset gäller för inrikes leverans. För uppgift om priset för utrikes leverans, vänligen kontakta oss.). Beställning av kataloger sker genom beställning av faktura ställd till:

catalogue@myntauktioner.se.

Ange namn och adress samt vilka kataloger beställningen avser.

Myntauktioner i Sverige AB

Banérgatan 17, 115 22 Stockholm • Storgatan 10, 342 60 Moheda

E-mail: info@myntauktioner.se • Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se